

III. MARI ANIVERSĂRI ISTORICE

REVOLUȚIA DE LA 1848 (PROGRAME ȘI IDEI DE UNITATE NAȚIONALĂ)

Nichita ADĂNILOAIE *

În primăvara anului 1848 – denumită și „primăvara popoarelor” – declanșarea marelui val revoluționar, înălțând stindardul luptei pentru libertate, dreptate, progres social și unitate național-statală, avea să cuprindă în iureșul său o serie de state europene, inclusiv țările române. Pentru națiunea română, revoluția de la 1848 reprezintă un eveniment de o importanță capitală. Ea stă la temelia formării statului nostru național, a abolirii orânduirii feudale și a tuturor schimbărilor structurale pe care le va trăi România în epoca modernă.

Desfășurându-se în condițiile avântului revoluționar – care a cuprins și a zdruncinat din temelii o mare parte a Europei – revoluția pașoptistă din țările române a fost generată de factori interni, având cauze proprii, izvorâte din crudele realități istorice și din necesitățile acute ale dezvoltării societății românești. Nicolae Bălcescu sublinia, pe bună dreptate, că revoluția generală europeană a fost doar „ocazia iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sunt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși”¹.

Tot Nicolae Bălcescu, într-o cuvântare program, rostită în noaptea anului nou 1847, în fața tinerilor români aflați la studii la Paris, a exprimat limpede idealul și crezul politic al revoluționarilor din Principate și necesitatea regenerării nației printr-o viitoare insurecție. „Ținta noastră, domnilor – spunea Bălcescu –, socotesc că nu poate fi alta decât Unitatea națională a românilor. Unitate mai întâi în idei și simțăminte, care să aducă unitatea politică, care să facă din munteni, din moldoveni, din basarabeni, din bucovineni, din transilvăneni, din bănățeni, din cuțovlahi, să facă un trup politic. O nație românească, un stat de șapte milioane de români. La crearea acestei naționalități, la o reformare socială a românilor, bazată pe sfintele principuri ale dreptății și ale egalității, trebuie să țintească toate silințele noastre... Toate popoarele merg astăzi cu pașuri iuți către liberatate. Această mișcare a lor va favoriza și mișcarea noastră”².

* Prof. univ. dr., Președinte de onoare al Societății de Științe istorice din România.

¹ N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, Edit. Academiei, 1953, p. 307.

² Cornelia Bodea, *1848 la Români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, București, 1982, p. 319-320.

În adevăr, revoluția europeană, începută la Neapole și difuzată cu succes încă din februarie 1848 la Paris, apoi la Viena, Pesta, Berlin și alte orașe germane a favorizat și a grăbit revoluția din țările române. Astfel, la 6 aprilie 1848 consulul britanic din București informa pe Stratford Canning, ambasadorul englez din Constantinopol, că „îndată după sosirea veștilor asupra evenimentelor de la Paris a început o foarte activă mișcare printre tinerii de aici; mulți dintre ei au studiat în Franța. Partidele sunt divizate, cei mai tineri fiind doritori de schimbări mai mari decât cele pe acre cei mai vârsnici erau dispuși să le admită. Dintre tineri un domn Ion Ghica sunt conducătorii recunoscuți” și îndreptățiți „să ia conducerea în cazul unei mișcări”³. Simion Bărnuțiu vede în „renașterea Europei prin libertate” și în constituția de la Viena „un spirit dumnezeiesc” care ca asigura înlăturarea cenzurii și a privilegiilor și domnia legilor adoptate de „aleșii popoarelor”; iar Vasile Alecsandri arăta că „soarele libertății, ce s-a ridicat asupra Europei, a aruncat o rază și în părțile noastre. La acea lumină mântuitoare toate clasele societății s-au trezit ca dintr-un somn adânc și dureros și văzând rănilor de care erau acoperite” au simțit nevoia „de o grabnică vindecare”. El accentuează că „mai ales tinerimea Moldovei”, însuflețită „de o falnică nădejde”, s-a văzut în stare „de a-și scăpa patria de sub asuprire”⁴.

Este un fapt notoriu că în fruntea revoluției, atât la Iași, cât și la București, s-au aflat tinerii – în majoritate fii de boieri cu studii în străinătate; aceștia dovedindu-se cei mai activi. De altfel, în Țara Românească insurecția s-a declanșat abia după venirea lui Bălcescu și altor tineri care în februarie se aflau la Paris.

Unitatea românească la 1848 s-a afirmat nu printr-un centru coordonator al revoluției, ci printr-o puternică conștiință națională și prin aspirațiile de unitate statală. Revoluția de la 1848 s-a desfășurat în spațiul românesc, în mijlocul unei națiuni omogene al cărei liant principal, peste frontierele politice, îl reprezentau limba și cultura națională. Fărămițată sub raport politic și dominată în grade diferite de cele trei imperii absolutiste limitrofe: otoman, rus și habsburgic, ale căror interese se interfereau și se ciocneau cu aspirațiile ei de emancipare tot mai hotărât exprimate, națiunea română locuia un spațiu întins în provinciile ei istorice. Dacă Muntenia și Moldova, în pofida vicisitudinilor suzeranității otomane și a odiosului protectorat țarist, se mențineau ca state autonome, cu administrație națională, Transilvania, Banatul și Bucovina, încorporate la Imperiul habsburgic erau guvernate direct de străini⁵.

³ *Ibidem*, p. 341-342.

⁴ *Ibidem*, p. 386 și 446.

⁵ Vezi Apostol Stan, *Revoluția română de la 1848*, Editura Albatros, București, 1992, p. 7, 11 și urm.

Majoritatea copleșitoare a națiunii române la 1848 era alcătuită din sărănime dependentă, aflată însă în grade diferite de asvire socială. În Transilvania majoritatea țăranilor erau în stare de iobăgie, iar în Moldova și Țara Românească, unde erau și țărani liberi – răzeși și moșneni –, majoritatea sătenilor erau clăcași care și ei doreau să se emancipeze. De aici izvora și interesul revoluționarilor de a apela la sprijinul țărănimii pentru izbânda mișcării și, totodată, de a căuta să amelioreze situația acestei clase.

La 1848 românii din toate provinciile istorice se aflau angajați în lupta pentru abolirea privilegiilor sociale și păstrarea ființei lor național-statale. Obiectivele lor politice erau uneori diferite de la o provincie la alta, deoarece și adversitățile nu erau identice. Peste tot însă revoluționarii erau conștienți de necesitatea unor reforme pentru populație și de reorganizarea instituțional politică a statului pe linia burghezodemocratică.

Lupta revoluționară a pașoptiștilor s-a desfășurat în cele trei țări române, diferite din punct de vedere politic și administrativ, în care a îmbrăcat și multe aspecte particulare, specifice locului, deși n-a avut o conducere organizată, în ea să manifestat o singură voință, aceea a poporului român dornic de a înlătura asuprirea națională și socială și a se uni într-o Românie modernă. Obiectivele majore ale revoluției au fost abolirea relațiilor feudale, emanciparea și împrăștierea țăranilor dependenți, cucerirea de drepturi și de libertăți democratice, modernizarea legislației, înlăturarea dominației străine și unirea, cel puțin parțială a țărilor române, într-un stat național român. Înadevăr, revoluția pașoptistă în țările române s-a întemeiat pe aceiași ideologie, iar obiectivele ei au fost formulate într-o serie de programe, derivate din cauzele generale comune și deseori din identitatea aspirațiilor națiunii noastre, indiferent de locul și momentul în care au fost elaborate.

Programul revoluționar român din 1848 – după cum s-a mai spus – este rezultatul programelor de bază parțiale, elaborate în cele trei țări române. El reflectă situații și poziții uneori deosebite. Dar dincolo de deosebiri, impuse de cauze obiective, programele în nuanțele lor formulări reprezintă un tot „un tezaur comun de ideologie”. Ceea ce interesează, mai ales în analiza acestuia, sunt elementele dominante, ideile repetate stăruitor în mai multe sau chiar „în majoritatea programelor”. Izvorât din necesități concrete, răspunzând totodată unei problematici general europene „programul revoluționar românesc din 1848 reprezintă sintetizarea ideologiei revoluționare dezvoltată în țările române într-un plan de concretizare a revendicărilor revoluției”⁶. De realizarea acestui program depindea, în concepția luptătorilor, izbânda mișcării.

⁶ Vezi Dan Berindei, *Programul intern al revoluției române din 1848-1849*, în vol. *Revoluția de la 1848 în țările române*, Edit. Academiei, București, 1974, p. 40-41.

Precum se știa, condițiile istorice locale fiind diferite, revoluția n-a izbucnit concomitent și nici n-a avut aceiași amploare pretutindeni. Prima mișcare a izbucnit la 27 martie 1848 în Moldova, la Iași, înainte chiar de întoarcerea revoluționarilor ce se aflau la Paris. Acesteia i-a urmat Transilvania prin impresionanta Adunare de la Blaj din 3 mai și abia la 9 iunie revoluția se va dezlănțui și la Izlaz, în Țara Românească. La 15 iunie, prin adunarea de la Lugoj, și românii bănățeni aveau să intre în iureșul revoluției. Fiecare mișcare și-a făcut programe proprii. Revoluționarii moldoveni au întocmit, în timp, chiar trei programe. În primul rând au elaborat, la 28 martie, *Petiția proclamației* de la Iași, apoi refugiații moldoveni au redactat, la Brașov, la 12 mai, un nou program intitulat *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei*, iar în august, din însărcinarea comitetului revoluționar moldovean, Mihail Kogălniceanu a elaborat și publicat, la Cernăuți, *Dorințele partidei naționale în Moldova*.

În *Petiția proclamației* de la Iași, deși se menționa la început ca Regulamentul organic să fie respectat, se înscriau o serie de revendicări și, în primul rând, stârpirea corupției și abuzurilor prin legi speciale, apoi se cerea: „Siguranța personală, adică nimeni să nu poată fi pedepsit decât în temelia legilor și în urmarea unei hotărâri judecătorești”. Alte doleanțe erau: „grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni” și interzicerea „tuturor beilicurilor”; „reforma școalelor pe o temelie largă și națională, spre răspândirea luminilor în tot poporul”; responsabilitatea ministerială; constituirea unei bănci naționale și a unei bănci comerciale; „îmbunătățirea portului Galați” pentru înflorirea „comerțului și agriculturii Moldovei”; ridicarea „morală, socială și intelectuală a clerului”; stârpirea speculei; „ședințele tribunalelor să fie publice”; la fel ședințele „Obșteștii Adunări să fie publice”; eliberarea deținuților politici; să se pună „stavilă coruperii deputaților”; desființarea „cenzurii în privința tuturor trebilor și intereselor din lăuntru țării” ș.a.⁷. *Petiția* – privită prin prisma revendicărilor enumerate – apare drept un program minimal al revoluționarilor moldoveni, destinat să aline suferințele țării. Celelalte două programe ale revoluționarilor moldoveni – de care ne vom ocupa mai târziu – preconizau reforme mai adânci și abordau și problema unității naționale statale.

Programele elaborate în Transilvania și în Țara Românească au fost influențate – mare măsură – de ideile revoluției franceze: libertate, egalitate și fraternitate. Ele abordează atât probleme sociale cât și probleme naționale. În *Petiția națională*, adoptată la Adunarea de la Blaj, se precizează:

⁷ Vezi Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 387-396.

„Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența sa națională în respectul politic ca să figureze în numele său ca națiune română: să-și aibă reprezentanții săi la dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi la toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceiași proporțiune; să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislațiune cât și în administrațiune”. În alte puncte ale Petiției se menționează că națiunea română cere desființarea iobăgiei, a cenzurii, a privilegiilor și „asigurarea libertății personale” etc⁸.

Spre deosebire de Transilvania, în Țara Românească națiunea română nu era oprimată de alte națiuni și nu era în pericol de a fi asimilată. Aici protectoratul țarist înăbușea națiunea în ascensiunea ei spre făurirea unui stat național unitar. De aceea, revoluționarii în numele poporului, au cerut apărarea autonomiei, abolirea protectoratului rus și a Regulamentului organic. În *Proclamația de la Izlaz* revoluționarii munteni s-au declarat purtători de cuvânt ai întregii națiuni de opt milioane de oameni. De la început, se arată că „poporul român se deșteaptă”, își cunoaște, „dreptul său suveran” și se înarmează ca să ție în frâu și respect pe voitorii de rău ai fericirii publice”. Strigarea românilor este de libertate „de pace și înfrățire”. În virtutea acestor principii, poporul român decretă: „desființarea tuturor rangurilor titulare ce nu au funcție”; egalitatea drepturilor „civile și politica pentru tot românul”; desființarea clăcii și împroprietărirea sătenilor; „tipar liber, cuvântare liberă, adunări libere spre a vorbi, a scrie cele de folos, spre a arăta adevărul”; înființarea unei bănci naționale; „responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor publici”; domn responsabil, „ales pe cinci ani și căutat în toate stările societății”; secularizarea averilor mînîstirești și a. În final se cere convocarea unei Adunări generale extraordinare, „alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face constituția țării” pe temeiul celor 21 de articole, „decrete de poporul român”⁹.

Programele revoluționarilor din Țara Românească și din Transilvania nu erau rupte de realitate. Realizarea acestor programe trebuia să servească poporului; să-i împlinească năzuințele, să-l pregătească pentru viitoare cuceriri. Fruntașii revoluției erau conștienți „de necesitatea însuflețirii maselor, a atragerii lor la susținerea programului revoluționar, care, nesuținut de popor rămânea o literă moartă și-și pierdea forța materială”.

⁸ *Ibidem*, p. 484-486.

⁹ *Ibidem*, p. 533-541.

De aceea, constatăm străduințele fruntașilor revoluției de a comunica maselor sinteza obiectivelor lor, mai ales cele legate de problematica agrară și fiscală. Ei erau conștienți că numai înțelegerea articolelor din programe putea mobiliza populația „eficient pentru realizarea și apărarea lor”¹⁰. În Transilvania tribunii – în majoritate preoți – au transmis și explicat maselor, în adunarea de la Cluj, programul și planurile de acțiune; iar în Țara Românească rolul de a explica și difuza, prin județe. Programul revoluționar l-au avut comisarii de propagandă.

Merită să zăbovim puțin asupra comisarilor de propagandă care au explicat locuitorilor Proclamația de la Islaz, denumită atunci și Constituția. Cei mai mulți comisari erau cadre didactice: profesori și institutori. Inițiativa chemării profesorilor la acțiuni revoluționare concrete a aparținut lui N. Bălcescu. Într-o scrisoare a acestuia trimisă din Buzău, la 22 iunie 1848, lui A.G. Golescu se preciza: „Adă aminte lui Eliade aceea ce i-am zis – scria Bălcescu – d-a face circulare la profesori ca să adune în capitalele județelor profesorii satelor și a-i pregăti pentru propagandă prin sate”¹¹. Drept urmare, peste două zile, Eliade printr-o circulară către conducătorii școalelor elementare urbane (aceștia erau, de fapt, institutori, dar li se spunea profesori și aveau în subordine pe învățătorii și candidații de învățători rurali), li se cerea să convoace pe învățători în capitala județului, să-i lămurească în privința revoluției și să-i trimită apoi prin sate să explice Constituția în fața țăranilor. „Fă, domnule profesor, din învățători organe fidele ale libertății – se sublinia în circulară –, trimite-i în sate a lumina pe frații lor”¹².

În general, profesorii – chiar dacă unii au fost numiți mai târziu comisari de propagandă – au răspuns cu entuziasm chemării guvernului revoluționar, au convocat pe învățători la reședința județelor, le-au explicat proclamația și le-au dat și alte materiale necesare (inclusiv foi tipărite cu cele 21 de puncte) pentru propaganda în mediul rural. Apoi au trimis ministerului rapoarte asupra felului cum au făcut „deslușirea Constituției” în fața învățătorilor. Dăm un singur exemplu. Astfel, Costache Codreanu, profesorul învățătorilor din jud. Vâlcea, comisar de propagandă, a trimis un amplu raport intitulat *Deslușire a Constituției și a celor 21 de puncturi pe care reintemeiază Constituția noastră*. În raport se arată că deviza guvernului revoluționar de la 11 iunie: „Dreptate și frăție” este o deviză a națiunii și ea trebuie sădită „în inima fiecărui român”; învățătorii trebuie să

¹⁰ Dan Berindei, *op. cit.*, p. 42.

¹¹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 691.

¹² *Anul 1848 în principatele Române. Acte și documente*, București, 1902, tom. II, p. 60 și 87.

dea ascultare comisarilor și să sprijine guvernul „chiar și cu armele de va cere trebuință”. Trecând la explicarea articolelor din Constituție, profesorul Codreanu arată că le-a zis învățătorilor că independența administrativă înseamnă „dreptul de a ne cârmui” de către „ai noștri”;

Regulamentul organic a fost înlăturat pentru că „da drepturi numai boierilor”. Egalitatea drepturilor politice a fost explicată în sensul că fiecare cetățean va fi judecat numai după „glasul legilor” și va fi „ales și înălțat” în ori ce slujbă dacă obștea va socoti că „este destoinic”. Responsabilitatea miniștrilor și a funcționarilor publici (prevăzută la art. 7) înseamnă – zice C. Codreanu – că orice funcționar, de la ministru „până la cel mai de jos”, va fi îndatorat „să dea seama” de răul ce ar face vreunui locuitor „prin jafuri și alte năpăstuirii”. Emanciparea și împrumutarea clăcașilor (art. 13) este deslușită pe larg învățătorilor ca aceștia s-o poată tălmăci, la rândul lor, sătenilor. Profesorul arată că în viitor „nu vor mai sluji ca iobagi”, nu vor mai face zile de clacă și vor primi o bucată de pământ „în a lor veșnică stăpânire”. În privința desființării „rangurilor titulare ce nu au funcția (art. 17), profesorul le-a spus învățăturilor că de acum înainte „nu se mai zice boier și nevoier sau mujic”, ci toți se numesc cetățeni, fii ai aceleiași patrii, pentru că „toți jertfesc vremea, munca și viața lor” pentru înflorirea țării întregi și pentru binele fiecărui cetățean. În final, profesorul C. Codreanu le-a cerut învățătorilor să explice aceste lucruri consătenilor „cum vor socoti mai bine”.

Unii comisari au mers prin sate să lămurească pe țăranii în privința revoluției. De exemplu, profesorul I. Ionașcu din județul Olt după ce le deslușea locuitorilor din unele sate Constituția, le cerea să depună un jurământ că vor „fi credincioși voinței nației române, apărând-o din toate puterile”. Preoții și locuitorii semnau jurământul, peste care se aplica pecetea satului respectiv. Alți comisari – din județele Muscel, Prahova, Brăila s.a. – au raportat guvernului că în urma cuvântărilor mobilizatoare ținute în fața țăranilor, despre scopul revoluției, aceștia, cuprinși de entuziasm, au cerut arme pentru a sprijini efectiv guvernul¹³. Nici un alt program al revoluției de la 1848 nu a avut o mai largă difuzare și popularizare ca cel dela Izlaz.

Programele revoluționare românești – după cum am văzut –, izvorâte din necesități și aspirații concrete, răspundeau, totodată, problematicii și ideilor ce circulau în Europa la jumătatea veacului XIX. Particularitățile statutului politic intern și extern al fiecărei țări române au impus și anumite priorități în desfășurarea evenimentelor și în soluționarea revendicărilor

¹³ Vezi mai pe larg aceste lucruri la N. Adăniloiaie, *Învățătorii luminători ai satelor (1848-1918)*, Edit. Fundației culturale „D. Bolinteanu”, București, 2002, p. 8-42.

sociale. Dar, în ciuda condițiilor politice diferite, o serie de revendicări importante, prevăzute în programele revoluționarilor din Moldova, Muntenia și Transilvania erau asemănătoare. De exemplu, independența administrativă și legislativă, emanciparea țăranilor dependenți și împroprietărirea lor, egalitatea drepturilor politice, libertatea tiparului, gardă națională, desființarea privilegiilor nobiliare, învățământul egal pentru toți, libertatea comerțului s.a., prevăzute în programele revoluționarilor români, demonstrează unitatea și aspirațiile națiunii noastre la 1848. Pentru ilustrarea comparativă a acestui lucru considerăm utilă redarea unor revendicări pașoptiste care au primit formulări asemănătoare, sau apropiate, în principalele programe ale revoluției din țările române.

Proclamația de la Izlaz	Dorințele partidei naționale în Moldova	Petiția națională de la Blaj
<p>- Poporul român decretă: Independența sa administrativă și legislativă „și neamestec al nici unei puteri dinafară în cele dinăuntru ale sale.</p> <p>- Egalitatea drepturilor și politice.</p> <p>- Contribuție generală după venitul fiecăruia.</p> <p>- Gardă națională.</p> <p>- Poporul român decretă tipar liber, cuvântare liberă, adunări libere.</p>	<p>- Neatârnarea administrativă și legislativă în toate cele dinăuntru, fără amestec a orice puteri străine.</p> <p>- Egalitatea drepturilor civile și politice.</p> <p>- Contribuție generală, fiștecare în proporția facilităților și a averii sale.</p> <p>- Întemeierea unei garde urbane și rurale.</p> <p>- Libertatea tiparului.</p>	<p>- Națiunea română ... pretinde independența sa națională ... reprezentanții săi la dieta țării în proporție cu numărul său,... dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceiași proporție.</p> <p>- Națiunea română pofteste să se facă constituția nouă pentru Transilvania,... care să se întemeieze pe principiile dreptății, libertății, egalității și fraternității.</p> <p>- Națiunea română pretinde purtarea comună a sarcinilor publice după starea fiecăruia.</p> <p>- Națiunea română cere înarmarea poporului său garda națională.</p> <p>- Națiunea română cere libertatea de a vorbi, de a scrie și a tipări ... libertatea adunărilor.</p>

Proclamația de la Izlaz	Dorințele partidei naționale în Moldova	Petiția națională de la Blaj
<p>- Învățătură pentru toți, egală, progresivă, integrală ... după facultățile fiecăruia și fără nici o plată.</p> <p>- Desființarea tuturor rangurilor titulare ce nu au funcții.</p> <p>- Emancipația clăcașilor ce se fac proprietari prin despăgubire.</p>	<p>- Instrucție egală și gratuită pentru toți românii.</p> <p>- A se oborâ orice ranguri și privilegii personale sau de naștere.</p> <p>- A se oborî boierescul și a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire.</p>	<p>- Națiunea română cere înființarea școlilor române pre la toate satele și orașele.</p> <p>- Națiunea română pretinde ... ștergerea privilegiilor.</p> <p>- Națiunea română cere desființarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi.</p>
<p>- Poporul român ... recunoaște facerile de bine ale comerțului, știe că sufletul lui e creditul; ... decretă dar o bancă națională.</p>	<p>- Înlésnirile comerțului și libertății muncii ...; promulgarea legilor de credit...; întemeierea unei bănci naționale.</p>	<p>- Națiunea română poștește libertatea industrială și comercială.</p>

N. Bălcescu, C. A. Rosetti, I. C. Băteanu și alți tineri entuziaști sperau că revoluția pașoptistă va duce la unirea celor trei române într-un singur stat național, independent și modernizat din punct de vedere al legislației. Toți arătau că națiunea română, de opt milioane de oameni, voiește să se unească în pofida granițelor impuse de vitregia vremurilor. Spiritul de unitate națională al românilor în timpul revoluției s-a manifestat prin acțiuni de solidaritate și prin revendicarea propriu-zisă a necesității unirii și integrării organice într-un singur stat. Proiectele unificatoare, care au circulat, s-au menținut însă sub formă de deziderat, deoarece cele trei imperii absolutiste limitrofe erau puternice. Din cauza condițiilor externe nefavorabile, revoluționarii pașoptiști n-au putut exprima categoric, de la început, în programele lor dorința și voința de a forma un singur stat național unitar. Uneori dezideratul unirii statale a fost introdus numai parțial, preconizându-se, ca prim obiectiv, unirea Moldovei cu Țara Românească.

Să ne amintim că revoluționarii moldoveni, de teama unei invazii rusești, n-au introdus în *Petiția proclamație* de la Iași, nici înlăturarea Regulamentului organic. Mai târziu, la 12 mai 1848, refugiații moldoveni în noul program, redactat la Brașov, intitulat *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei*, includeau în art. 6: „Unirea Moldovei și Valahiei într-un

singur stat neatârnat românesc”. Deci se punea nu numai problema unirii Principatelor, ci și a independenței naționale. De altfel, în acest program se preconizau și alte măsuri radicale ca: abolirea tuturor privilegiilor nobiliare și acordarea drepturilor „politice și civile” întregului popor; „întemeierea instituțiilor țării pe principiile de libertate, de egalitate și de frățietate”; „desființarea boierescului” și împrumărirea locuitorilor săteni fără nici un fel de răscumpărare din partea lor” etc. Programul era un fel de legământ revoluționar secret și a fost semnat de 14 patrioți moldoveni, printre care se numărau: Costache Negri, Alecu Russo, frații Vasile și Ion Alecsandri, Gh. Sion, Nicolae Ionescu, Lasăr Rosetti, Zaharia Moldovanu, Manolache Costache Epureanu¹⁴. Unii revoluționari moldoveni – Alecu Russo și Lascăr Rosetti – care participau și la Adunarea de la Blaj (alături de Al. I. Cuza, C. Negri, Gh. Sion și N. Ionescu) au fost trimiși în Banat să participe la adunarea de la Lugoj, prezidată de Eftimie Murgu. Cei mai mulți refugiați au plecat din Brașov la Cernăuți, unde s-au întâlnit cu alți refugiați moldoveni, formând un comitet revoluționar sub președinția lui Costache Negri.

Din însărcinarea acestui comitet revoluționar, Mihail Kogălniceanu a elaborat și publicat, la Cernăuți, în august 1848, noul program al mișcării intitulat *Dorințele partidei nașionale în Moldova*. În acest amplu program sunt concentrate revendicările de bază ale mișcării naționale moldovene, necesare, modernizării și devoltării pe calea progresului. (Am menționat în tabelul comparativ o parte din aceste revendicări). Ca o încununare a tuturor reformelor înscrise în program, „partida națională” mai propune: „*Unirea Moldovei cu Țara Românească*”, considerată drept „cheia bolții, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”. Kogălniceanu arătată că aceasta este „o unire dorită de veacuri de toți românii cei mai însemnați ai amânduror Principatelor, o unire pre care, după spiritul timpurilor, cu armele în mână au vroit să o săvârșească Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, carele și ajunsese a se intitula: domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului... Intrigile străinilor până acum au stăvilat această unire. Astăzi însă împrejurările ne sunt mai favorabile ca să putem realiza aceea ca strămoșilor noștri le-a fost cu puțință numai a dori”. El sublinia, totodată, că Unirea „este dictată atât de vederat prin aceeași origine, limbă, obiceiuri și interese”¹⁵.

Petiția națională, aprobată de Adunarea de la Blaj, cerea independența națiunii române și toate drepturile sale, ceea ce ar fi dus la recunoașterea

¹⁴ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 507-508; vezi și Victor Chereșeșiu, *Adunarea națională de la Blaj*, București, 1966, p. 517.518.

¹⁵ Vezi Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 652-663.

supremației națiunii române în Transilvania și la posibilitatea pregătirii unei unități politice „în cadrul Dacoromâniei”. Refuzând uniunea cu Ungaria, transilvănenii, adunați la Blaj, prin acel strigăt – remarcat de N. Bălcescu – „vrem să ne unim cu țara”, au cerut unirea cu frații lor de peste Carpați. Această dorință de unitate națională a românilor transilvăneni, pătrunzând și însuflețind masele populare, este consemnată și de autoritățile habsburgice. Astfel, în raportul comitatului Alba Superioară se arată că românii din Ardeal vor să se unească cu cei din Moldova și Țara Românească, nu cu Ungaria. Despre profesorul C. Roman poliția austriacă raporta că „a făcut propagandă fațișă pentru reînființarea Daciei”. Diferiți alți intelectuali ardeleni: avocați, preoți și studenți militau, – în lunile mai și iunie 1848 – se arăta în rapoarte – „pentru unirea românilor într-un stat național”¹⁶. Se menționează că preotul Vasile Balint, din Cărpeneș, a declarat în piața din Abrud că Transilvania împreună cu cele două principate dunărene „trebuie să formeze un regat”; iar un grup de studenți din Blaj, în frunte cu Pop Șandor, propovăduiesc unirea Transilvaniei cu Țara Românească¹⁷. Totodată, într-un raport din Aiud, către contele Barthyany, se afirmă că o parte dintre români sunt „fanatici exaltați care visează sau despre o nouă Dacie – ce urmează să cuprindă Țara Românească, Moldova, Bucovina, jumătate din Ardeal sau chiar Ardealul întreg – sau despre un Ardeal valahist”¹⁸. Ideia constituirii Dacoromâniei – raportează judele Brașovului – era agreată și de revoluționarii moldoveni refugiați în Transilvania. Corespondentul gazetei „Allgemeine Zeitung” din Ausburg relatea, la 12 mai 1848, că a stat de vorbă cu „doi revoluționari din Iași, refugiați”, care „erau ferm convinși că din haosul mișcărilor și răsturnărilor va apare republica Dacia”. Iar la 22 iunie aceiași gazetă scria că „poporul român din toate provinciile vrea să se unească într-o singură țară”. Și Ion Ghica scria, mai târziu, că la Adunarea de la Blaj se manifestase și ideia întemeirii unei Dacii care să cuprindă cele trei țări române și că „românii de peste Carpați sperau mult în românii din Principate”¹⁹.

Nici în *Proclamația de la Islaz* nu s-a pus în mod deschis – spre a se evita o intervenție străină – problema unității naționale și a formării unui singur stat român; totuși această idee a fost propagată public în presa din București chiar de la începutul revoluției, punându-se accentul pe

¹⁶ Victor Gheresteșiu, *op. cit.*, p. 345, 410 și 552.

¹⁷ *Ibidem*, p. 339 și 345.

¹⁸ *Ibidem*, p. 339.

¹⁹ Vezi N. Adăniloae, *Revoluția de la 1848 și problema unității naționale*, în vol. *Revoluția de la 1848 în țările române*, p. 77.

necesitatea unirii Principatelor. Astfel, ziarul „Pruncul român”, editat de C. Rosetti, a publicat la 12 iunie 1848, în primul său număr, un articol manifest: *Către frații noștri din Moldova*, în care li se spunea: „Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov, peste undelele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea, frăției și a libertății. Munteanul și Moldoveanul sunt toți români, sunt frați, o singură nație ... Să ne dăm mâna ca niște frați și să ne ajutăm unii pe alții. Uniți vom fi tari; uniți vom sta împotriva oricărui vrăjmaș al libertății noastre... Trăiască România”. Necesitatea unirii cu Moldova este reluată printr-un nou apel adresat de ziar fraților de peste Milcov și la 13 iulie 1848: „vă întindem mâna, frați moldoveni, în interesul nostru comun vă cerem unirea ... vom alcătui un singur stat, o singură nație, o singură Românie liberă, mare și puternică”.

La 19 iunie 1848 a început să apară la București „Poporul suverna” – ziar editat de D. Bolintineanu – care, tot de la primul număr, scria că va avea drept țintă „unirea provinciilor române și tot ceva putea duce România la fericire și la mărire”. Ziarul „Konstituționalul” exprima de asemenea, deschis dezideratul unirii tuturor românilor. „Toate țările locuite de români – scria acest ziar la 8 iulie 1848 – trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sunt patria românilor și pentru că toți românii locuitori pe dânsle formează nația română, care cere să fie una și nedespărțită”.

Îndată după publicarea acestor apeluri la unire ale revoluționarilor din Țara Românească, revoluționarii moldoveni refugiați în Bucovina prin pana lui Vasile Alecsandri, își arată și ei dorința înflăcărată de a se uni cu frații lor munteni. O scrisoare a sa, adresată la 25 iulie 1848 lui N. Bălcescu și celorlalți „frați din Țara Românească”, preciza că „dorul cel mai înfocat al nostru cât și a unei mari partide din Moldova este unirea Moldovei cu Valahia sub un singur guvern și sub aceeași constituție”²⁰.

Unele mărturii concludente ale vremii demonstrează că unitatea națională, unirea Principatelor, autonomia ori chiar independența au fost preocupări majore ale revoluționarilor pașoptiști români, chiar dacă în programe n-au figurat decât o parte din aceste revindecări, în funcție de condițiile istorice specifice. N. Bălcescu sublinia că „împrejurările politice” nu-i iertară pe revoluționarii din Țara Românească „a pune din început în programa lor chestia unității naționale”, dar ei „n-au pierdut un minut din vedere solidaritatea ce îi leagă cu toate ramurile nației române. Ei au apărat și s-au luptat deopotrivă pentru drepturile Moldovei ca și pentru ale Țării

²⁰ Vezi *Gândirea social politică despre Unire*, București, 1966, p. 43.

Românești ... ei mereu au apărat ... drepturile românilor din Ardeal, Banat și Ungaria”²¹. Împrejurările politice potrivnice se refereau desigur, la situația internațională. Acest lucru îl explică și M. Kogălniceanu în august 1848, referindu-se la primejdia ce a reprezenta odiosul protectorat țarist și Ion Ghica, la doi ani după revoluție, când afirmă că „ar fi fost poate primejdios pentru România proclama principiul de unire între dânșii la o epocă când amândouă imperiile – austriac și otoman – de care atârna cea mai mare parte a loc, erau încă puternice”²²] Chiar dacă unirea celor trei țări române nu a fost proclamată la 1848, în programele din Moldova, Muntenia și Transilvania, o găsim în schimb exprimată în presă, în corespondență, în manifestări publice ale revoluționarilor și chiar în participarea unora dintr-o țară în alta la acțiunile insurecției.

Ion Ghica, trimis de guvernul revoluționar muntean la Constantinopol, a discutat problema unirii celor două Principate și credea că a găsit favorabili pe unii dregători otomani. Cam în același timp, A.G. Golescu-Negru se străduia să câștige sprijinul guvernului francez pentru unirea Principatelor; iar Ion Maiorescu, trimis la Frankfurt, căuta sprijinul parlamentului german pentru aceiași revendicare. Pe de altă parte, la 19 iulie 1848 guvernul rus a condamnat pe revoluționarii români, acuzându-i că vor să răstoarne ordinea stabilită și să realizeze „unirea celor două Principate într-un singur stat fără vreo legătură cu Rusia sau Poarta Otomană”²³. Totodată, Rusia a trimis trupe să înăbușe revoluția și a făcut presiuni asupra Turciei să grăbească și ea intervenția armată în Țara Românească.

După înăbușirea revoluției din Principate luptătorii pașoptiști, siliți să emigreze în străinătate – la Constantinopol, Brussa, Paris, Viena etc – au încercat să se organizeze împreună – moldoveni și munteni – spre a-și putea atinge mai ușor ținta imediată care era unirea țărilor lor. Revoluționarii transilvăneni – au luptat și în 1849 – inclusiv cu armele – pentru a-și apăra și impune libertatea și drepturile lor naționale, contestate de autorități.

La 8 martie 1849 N. Bălcescu, secretar al comitetului exilaților români din Constantinopol, a făcut un călduros apel la unire către emigranții munteni și moldoveni de la Paris. Precizând că „unire națională și liberatate vrem”, N. Bălcescu ținea să sublinieze că „nu poate fi libertate fără putere și noi românii nu vom putea fi puternici până când nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic”. De aceea – continuă el – e vremea „ca

²¹ N. Bălcescu, *op. cit.*, p. 335.

²² Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 675-678; vezi și N. Adăniloiaie, *Revoluția de la 1848 și problema unității naționale*, p. 72-73.

²³ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tom. II, p. 609-610.

moldoveni și munteni să ne aducem aminte că suntem români, să ne strângem împreună inimă lângă inimă, să ne organizăm, să ne concentrăm toate puterile, toate voințele într-o singură putere, într-o singură voință”²⁴.

Condițiile externe nefiind favorabile unirii simultane a celor trei țări române, revoluționarii pașoptiști, atât în țară cât și în străinătate, au ajuns la concluzia că e oportun să se meargă treptat la constituirea statului național român, făcându-se primul pas prin unirea Moldovei cu Muntenia. N. Bălcescu însuși, la sfârșitul anului 1849, deși sublinia că ținta principală a românilor trebuie să fie „unitatea națională”, singura care „ne poate pune în stare a ne împlini misia noastră în omenire”, atrăgea atenția că „acum practicabil în această privință” este „unirea Principatelor deocamdată”²⁵.

Întrucât comitetele desemnate pentru coordonarea acțiunilor unioniste ale emigrației române nu s-au dovedit viabile, s-a încercat și alte forme de organizare ca, de exemplu, în jurul revistelor ce au luat ființă în capitala Franței: „România viitoare (1850), „Junimea română” (1851) și „Republica română” (1851), reviste dirijate de N. Bălcescu (revenit la Paris) și C. Rosetti. În coloanele acestor publicații au apărut manifeste, apeluri și îndemnuri la luptă pentru unitate politică. „Junimea română” arăta de la primul număr că unul din țelurile ei este „Independența și unirea tuturor românilor”²⁶. În 1850, publicându-și, în revista „România viitoare”, lucrarea sa *Mersul revoluției în istoria românilor*, N. Bălcescu expunea un adevărat program pentru solidaritatea și unirea românilor „într-o singură nație, unire la care sunt meniți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente ... și, în sfârșit, prin nevoia de a se păstra și de a se mântui”. El sublinia că revoluția viitoare „vacere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi: *Dreptate, Frație, Unitate*”²⁷.

Tot în 1850, într-o scrisoare către Al. C. Golescu, N. Bălcescu arăta că mai erau de făcut alte două revoluții, *una pentru unitate națională* și *alta pentru independență națională*, pentru ca națiunea română „să reentre în plenitudinea drepturilor sale naturale”. El reliefează apoi că unirea Moldovei și Țării Românești „este un fapt împlinit pentru toată lumea” și „nu poate să nu se realizeze neîntârziat”, iar românii din Austria cer cu multă insistență a se constitui „într-un singura corp de națiune de trei milioane și jumătate”. Când aceste „două mari grupe de patru milioane și de trei milioane și

²⁴ N. Bălcescu, *opere, IV, Corespondență*, ediție critică de G. Zane, Edit. Academiei, 1964, p. 135-136.

²⁵ *Ibidem*, p. 248.

²⁶ *Gândirea social-politică despre Unire* (1859), p. 59.

²⁷ *Ibidem*, p. 49; p. 52-53.

jumătate de români se vor constitui unul alături de celălalt cine le va mai putea împiedica să se unească? *România noastră va exista deci*. Am această convingere. E orb cine n-o vede... Eu cred că nu vom mai avea mult de suferit”²⁸ – își exprima convingerea intimă N. Bălcescu, iar viitorul avea să-i confirme prevederile (deși puțin diferit) în anii memorabili 1859, 1877 și 1918.

În final, ar mai fi de adăugat că în exilul lor, de opt ani de zile, foștii revoluționari pașoptiști au desfășurat o propagandă intensă pe lângă guvernele occidentale și opinia publică din diferite capitale europene pentru cauza unirii Principatelor. Prin memorii, broșuri, articole publicate în ziare occidentale, prin audiențe și discuții cu fruntași politici apuseni, ei au izbutit să trezească interesul pentru țările române. Problema unirii Principatelor, prin strădania foștilor revoluționari pașoptiști, a devenit problemă europeană. Memoriile lor au fost adresate cu precăderea împăratului Franței, Napoleon al III-lea, contelui Walewski, ministrul său de externe, miniștrilor englezi: Palmerston ori Clarendon și altor oameni politici ai vremii, care au sprijinit unirea Principatelor. De asemenea, trebuie amintit că ideile programatice ale revoluției pașoptiste stau la baza discuțiilor din Divanurile ad hoc și a reformelor înlăptuite în timpul domniei lui Al. I. Cuza, și că unii oameni politici: M. Kogălniceanu. C. A. Rosetti și I. C. Brătianu s-au aflat în primele rânduri atât la 1848 cât și la 1859 și 1877, devenind, astfel, ctitori ai României moderne.

Résumé

Se développant dans les conditions de l'enthousiasme révolutionnaire (qui a gagné et a ébranlé une grande partie de l'Europe) la révolution de 1848 des pays roumains a été provoquée par des facteurs internes, ayant des causes spécifiques, issues des cruelles réalités historiques et des besoins impératifs du développement de la société roumaine. La révolution a revêtu beaucoup de particularités régionales à cause des stades différentes d'oppression sociale et nationale des Roumains en 1848. Si la Moldavie et la Valachie, malgré les vicissitudes de la suzeraineté ottomane et à l'odieux protectorat russe, se maintenaient comme des états autonomes, avec une administration nationale, la Transylvanie, attachée à l'Empire Habsbourg, était gouvernée par les Autrichiens.

²⁸ *Ibidem*, p. 49; vezi și N. Bălcescu, *Opere, IV, Corespondență*, p. 276-278.

Les programmes de la révolution étaient issus des nécessités concrètes et répondaient; à la fois, à une problématique généralement européenne, étant basés sur les idées de la révolution française. Le programme de la révolution de Transylvanie, mettait en premier lieu la reconnaissance de la nation roumaine et le droit d'avoir des représentants dans le parlement et dans toutes les branches administratives, judiciaires et militaires, proportionnellement à son nombre. Il y avait ensuite toutes les autres revendications préconisées aussi par le programme des moldaves et des valaques: l'émancipation et la distribution des terres aux paysans dépendants, l'égalité des droits politiques et civiles; la liberté de l'imprimerie; l'abolition des privilèges nobiliaires, l'enseignement égal et gratuit pour tous, la fondation d'une garde nationale et d'une banque nationale, la liberté du commerce etc. Toutes ces revendications avaient des formes semblables dans tous les programmes de tous les trois pays roumains, ce qui prouve l'unité et les aspirations de la nation roumaine de 1848.

Malgré que le but principale des révolutionnaires fût l'union des trois pays roumains dans un seul état nationale, indépendant et modernisé de point de vue de la législation, les combattants de 1848 n'ont pas pu exprimer ouvertement (à cause des conditions externes défavorables -par craint d'envahissement) dans leurs programmes, leur désir ; des fois ils l'ont introduit seulement partiellement. C'est -à-dire qu'ils ont proposé, comme premier objectif, l'union de la Moldavie et de la Valachie dans un état indépendant qui aurait constitué, certainement, une base pour l'union de la Transylvanie. Mais la volonté d'union des trois pays et la solidarité nationale ont été nettement exprimés dans la presse, dans la correspondance, dans les manifestations publiques des révolutionnaire et même dans la participation des uns d'un pays dans un autre aux actions insurgeantes. L'union des pays roumains en 1859 et toutes les reformes pendant le règne de Cuza ont leurs racines dans la révolution de 1848.